

Паляшук

Андрэй Дынько

Казка пра *палешукоў* і *палевікоў*, беларускі міт пра вынаходку калёсаў і плыта, выводзіць *паляшукі* род ад старэйшага з добрых братоў, цалкам станоўчага, толькі ня кемлівага і не энэргічнага. Ён застаўся жыць у пушчы, бо стаіўся выпярэблівацца зь нетраў. Так і цяпер жывуць, — падсумоўвае казка.

Для географу Палесьсе — гэта шырокая паласа, ад Падляшша аж пад Калугу. Калі, аднак, спытацца ў старэйшых людзей, не прыбітых той калянiяльнай мадэрнізацыяй, якую Беларусь перажыла ў апошнім стагодзьдзі, дзе жывуць *палешукі*, — дык пад Берасьцем адкажуць: „То там, за лісам, кулу Малураты“. Зь берагоў Рыты вас адашлюць за Дывін, з Дывіну — над Прыпяць, і гэтак далей.

Палешукі жывуць скрозь — і нідзе. Як адзначаюць этнографы, у беларускім Заходнім Палесьсі самі сябе называюць *палешукамі* толькі ў пары вёсак на паўднёвай Піншчыне.

Ёсьць у слове *паляшук* нешта непачэснае. Нездарма апантаны ідэяй стварэньня чацьвертай усходнеславянскай нацыі авантурыст Мікола Шэляговіч пры канцы 80-ых не рашыўся выкарыстоўваць этнонім *палешукі*, уваскрашаючы летапісных яцьвягаў.

Калі ў Якуба Коласа дзед — жыхар зусім не паўднёвай Піншчыны — кажа: „*палешукі* мы, а не чалавекі“, ён, відавочна, прамаўляе, што называецца, не сваім ротам. Ён паўтарае чужыя словы, агучвае ідэалёгемы калянiзатараў, навязаныя тутэйшым людзям, якія зацята не хацелі сябе называць ніяк.

Паляшук, у калянiяльным значэньні гэтага слова, гэта не драўлянін, а дрыгавіч. Гэта — істота з дрыгвы, цемры, нішчымніцы. Бязмоўнае, дагістарычнае стварэньне, якое магутны асьвечаны расейскі або савецкі арол, усаджышы кіпцюры ў сьпіну, выпягвае з багны, пераўтварае. Мэліяруе, то бо паляпшае. Людзей на балоце прымусілі бачыць сябе нічым не адрознымі ад расейцаў. Нічым, апроч сваёй забітасьці і адсталасьці.

Акадэмічны Тлумачальны слоўнік на слова *паляшук* дае цудоўны прыклад з драматурга, а ў вайну — рэдактара часопіса „Партызанская дубінка“ Гурскага: „Вы — сiбірак? Не. *Паляшук*“.

Памяць

Сяржук Сокалаў-Воюш

Памяць — гэта я, і *памяць* — гэта мы.

Памяць, як і людзі, бывае вечнай і кароткай, маторнай і зрокавай, слабой і моцнай.

Савецкая школа ўжывала чалавечую *памяць* для выхаваньня будаўнікоў камунізму і таму патрабавала ведаць на *памяць* клятву юнага піянэра, колькасьць ордэнаў на сьцягу камсамолу, склад палітбюро ЦК КПСС, вершы пра Леніна. Але, на самой справе, гэта была *антыпамяць*, у якой гублялася *памяць* пра вартае.

У той самы час яна, як магла, вытрывала гістарычную *памяць* народу, выбівала з *памяці* ягоную нацыянальную сьвядомасьць. У выніку *памяць*

беларуса пакрысе бяднела: зь яе выляталі несавецкія падзеі, імёны народных герояў, зь яе вылятала родная мова і нацыянальныя арыенціры. Спытайце ў беларуса, да прыкладу, якога вялікага паэта ён можа назваць без развагаў, і вы, у бальшыні выпадкаў, пачуеце імя чалавека з суседняй дзяржавы.

Адна зь першых гістарычных кніжак пра нашу гісторыю (для чытача 80-ых) называлася „*Памяць пра легенды*“. Аўтар, Кастусь Тарасаў, схаваўшыся за слова „*легенды*“, вярнуў *памяць*.

Кароткі пэрыяд вяртаньня *памяці* пасля развалу СССР напоўніў *памяць* іншым зьместам і пачаў патрабаваць прыпомніць ня толькі забытае супольнае, але й прыватнае: спазнаць свой радавод, вызначыць сваё месца ў гісторыі свайго народу і адсюль — у сёньняшняй рэальнасьці.

Нашая *памяць* цяпер — гэта ўжо іншая *памяць*, *памяць*, у якой жывуць Бітва пад Воршай і шляхецкая вольніца, БНР і Слуцкі збройны чын, Курапаты і Чарнобыль, змаганьне за нацыянальную школу і разагнаныя ўладамі дэманстрацыі.

Парадак

Ігар Бабкоў

У Беларусі *парадак* наводзілі пераважна чужынцы. Самі беларусы ўладкоўваліся і прыладжваліся, але марна. Як толькі яны вярталіся ў свой родны кут, да іх прыходзіў з захаду ці з усходу новы *парадак*. І ўсё даводзілася пачынаць нанова.

У выніку ў самім слове за стагодзьдзі назбіралася столькі агрэсіі, гвалту, бязладзьдзя і беззаконьня, што ніхто зь сёньняшніх дэмакратычных беларускіх палітыкаў не адважваецца яго ўжываць. Затое ўжываюць недэмакратычныя і небеларускія.

Зрэшты, словазлучэньне „*навесьці парадак*“ — каляніяльная калька з расейскага палітычнага мысьленьня. У Расеі ўжо тры стагодзьдзі „*парадак наводзяць*“ цары і рэвалюцыянэры, камуністычная намэнклятура і посткамуністычная алігархія. Сёньня за гэтую справу ўзяліся генэралы.

У Беларусі ў хаце „прыбіраюць“ і „прыбіраюцца“, дзяржаву „выбудоўваюць“, з праблемамі „даюць сабе рады“. Таму, як паказвае практыка, чым болей у Беларусі парадку, тым менш згоды і тым больш міліцыі.

Партызан

Міхась Скобла

Францускае слова *партызан* прыжылося ў беларускай мове, утварыўшы цэлы куст аднакаранёвікаў: *партызаніць*, *партызанскі*, *партызаншчына*...

Пасля другога сусьветнага вайны Беларусь у „дружнай сям’і рэспублік-сясьцёр“ назвалі „рэспублікай-партызанкай“.

Славуты купалаўскі верш-праклямацыя „*Партызаны, партызаны, беларускія сыны*...“ як бы нагадваў савецкім партызанам пра *партызанаў іншых*, напрыклад, пра „зеленадубаўцаў“, якія ў 20-х гадох змагаліся з бальшавікамі за адзіную непадзельную і незалежную Беларусь.

Пра савецкіх *партызанаў* напісаныя цэлыя бібліятэкі ўхвальных мэмуа-